

Komunikācijas ētika mūsdienās

Dr.phil. Skaidrīte Lasmane

2019. gada 19. septembrī

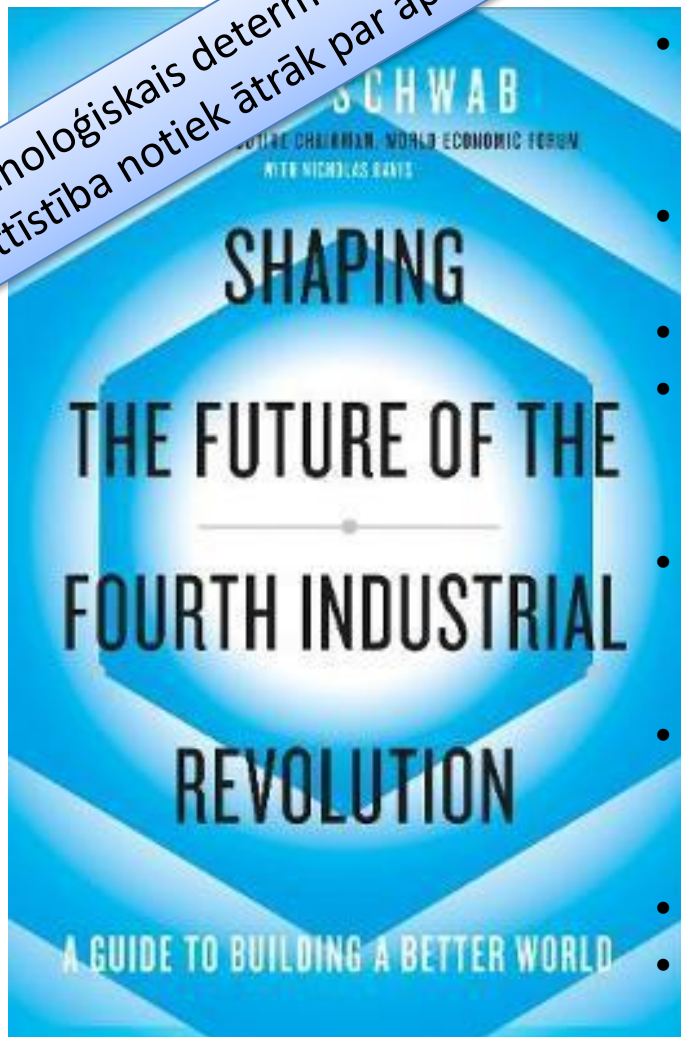
RLB Baltā zāle

Kāpēc 21. gadsimts ir īpašs? Kas to raksturo?

Kas ir un kādai jābūt 21. gadsimta izglītībai?

Kā iekļaut ētiku 21. gadsimta izglītībā?

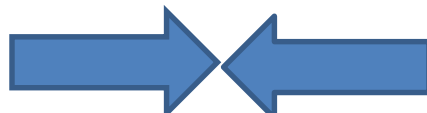
Tehnoloģiskais determinisms?
Attīstība notiek ātrāk par apzināšanos

Ceturajā industriālā jeb digitālā revolūcija

- Radikāli atšķirīgas tehnoloģijas ražošanai un pakalpojumiem – digitālā ekonomika un **robotizācija**.
- Jaunas darba un organizācijas formas – **digitālais darbs (Antonio S. Casilli)**
- Jaunas **komunikācijas formas** politikā, savstarpējās attiecībās un sadarbībā.
- Veids, kādā redzam pasauli – pasaules aina; sistēmu, kopsakara, ekoloģiskā domāšana.
- Dabaszinātņu un sociālo/ humanitāro zinātņu dinamiskās attiecības; **nekonvencionāla**, hibrīdā domāšana
- Virtuālā un palielinātā, pieaudzētā (augmented) realitāte ar jaunu pasaules uztveres pieredzi- mākslīgā **protēzes** atmiņa, apziņa u.c.

Mākslīgais intelekts

dabīgais stulbums

Dažas digitālās REVOLŪCIJAS sākuma jeb priekšvakara problēmas

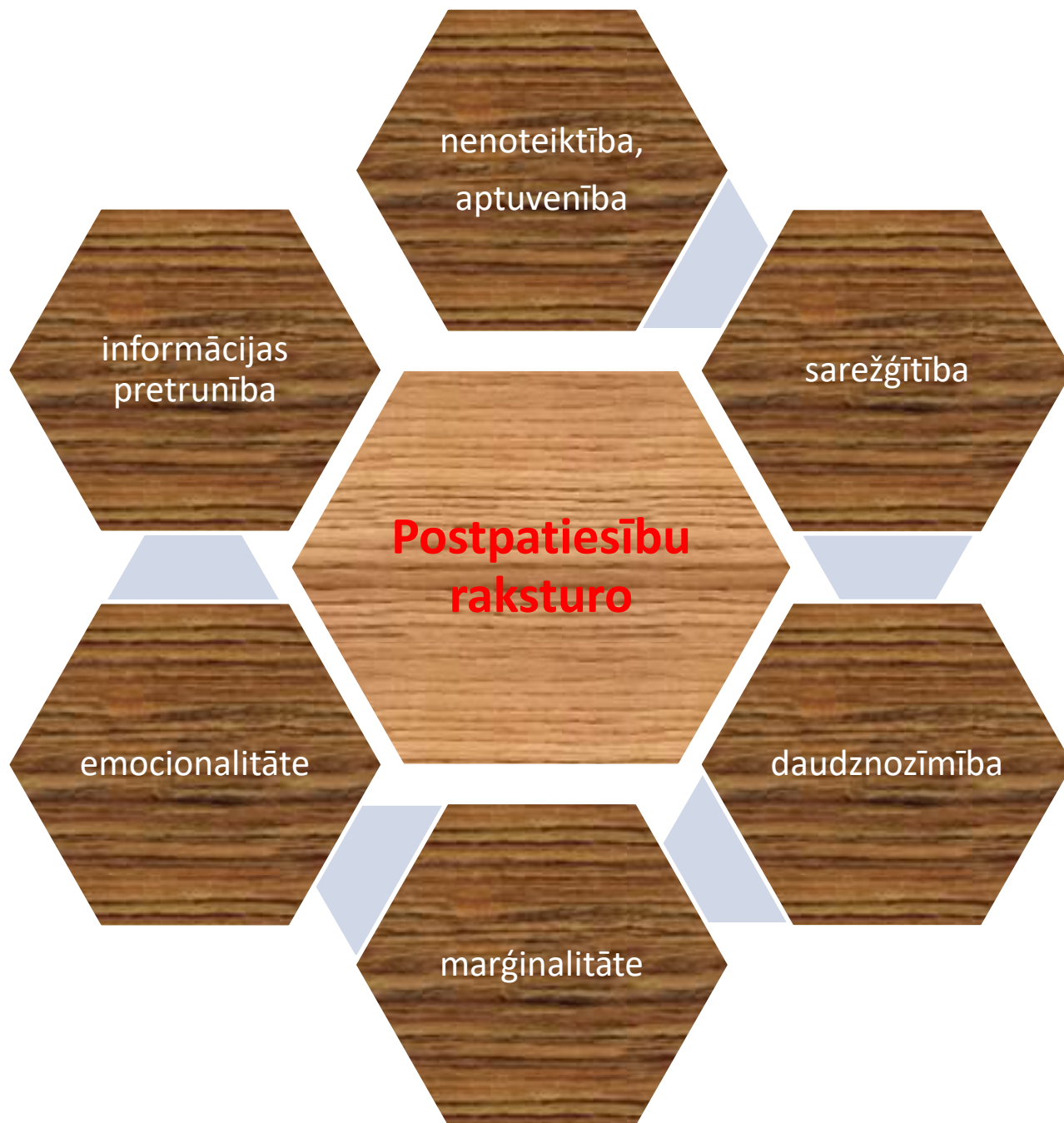
1. Postpatiesības laikmets

Informācijas daudzums, sarežģītība un tās rezultāts – normu, vērtējumu **nenoteiktība, daudznozīmība, niansētība**. Normu vietā- vadlīnijas. **Viltus ziņas. Digitālā valūta-libra?**

2. Savstarpējo attiecību transformācija, mobīlās komunikācijas tehnoloģiju dēļ.

Cilvēkam vajag, lai viņu atzītu, cilvēkam vajag piederēt. **Vientulības pieaugums**. Vlogu simti, kuri vēstī vientulību un aicina ar tehnoloģiju starpniecību pārvarēt vai iekļauties, atsaukties, lai pārvarētu vientulību ar tās sekām; intimitātes -- pieskārienu, saskārienu trūkums

3. Jaunu uzraudzības, pašuzraudzības formu meklējumi. Kādreiz ar paradumiem, reliģiju, valsti. **Uzraudzības neefektivitāte**, to palielinot galvenokārt juridiski, kad paredz Latvijā trīs simt gadu nepieciešamību, lai likumus, to papildinājumus izlasītu, nevis pārdomātu

IRRACIONĀLISMS

«Tramps saka vienu un tūlīt pēc pāris stundām kaut ko pilnīgi pretēju, bet citādi darbojas it kā viņam būtu tā pati patiesības teorija, kas ikvienam citam. Tas uzjunda vēsturē nepieredzētu irracionālisma līmeni.»

«Trump says one thing, and then its opposite a few hours later, but otherwise acts as if he has the same theory of truth as everyone else. This is a ratcheting up of irrationalism to levels unprecedented in recent history.»

(Justin E.H. Smith. Irrationality. A History of the Dark Side of Reason. Princeton, Woodstock: Princeton University Press, 2019, p. 164.

Antonio A. Casilli, 1972

Antonio A. Casilli

EN ATTENDANT LES ROBOTS

Enquête sur le travail du clic

LA COULEUR DES IDÉES

SEUIL

Madlēna Olbraita (Albright, 1937)

Par neatbilstību:

sastopamies ar 21. gadsimta tehnoloģijām, kuras pārvalda ar 20. gadsimta domāšanu (mindset) un 19. gadsimta institūtiem

Izglītības uzdevums

**ļaut zināt,
likt domāt, just
aicināt darīt**

Elementāras zināšanas

Kritiska domāšana

Spēja ieklausīties un sarunāties

Pašregulācijas prasmes

Ētika –

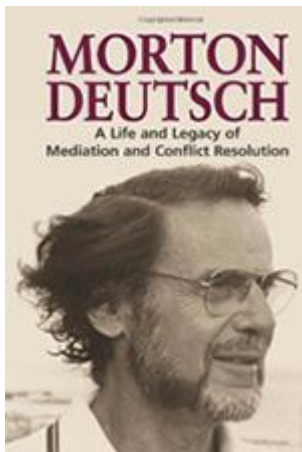
tradicionālām vērtībām atbilstoša saprātīgas izvēles un rīcības teorija

Sa-esības – prosociālās, uz koplabumu un sadarbību vērstas rīcības teorija

Teorija par to, kā veidot attiecības ar otru, citu, kopienu, nāciju, valsti, sabiedrību, tehnoloģijām u.c.

Morāles un tikumības teorija

Ētika atvieglo pašrefleksiju un padara saprātīgāku lemšanu situācijā -- kopsakarā ar citiem, kopienu, dabas vidi, globālo sabiedrību

Mortons Doičs (Deutsch), amerikāņu konflikta risinājumu sociālpsihologs), 20. gadsimta amerikāņu sociālpsihologs, jau 50. gadu beigās pievērsa uzmanību **uzticēšanās fenomenam**. Viņš konstatēja, ka nevienā no 6 tā laika sociālpsiholoģijas grāmatām uzticēšanās skaidrojumu nav atradis. Viņš pētīja konfliktus un, pašaprotams, **solījumu nepildīšanu, vārda neturēšanu, nodevību, kas nomaina paļāvību, atzīst par vienu no konflikta iemesliem**. Uzticēšanās jeb uztice – pārlicinoša, droša komunikācija un **paļāvība uz solījuma pildīšanu un turpmāko sadarbību attiecībās, drošas cerības uz sagaidu piepildījumu attiecībās ar otru, uz to, ka nepiekrāps, ka teiktais ir patiesība, ka mediju ziņa nav viltus ziņa, kas viltota, sadomāta, ka saziņa ir atklāta, godīga un patiesa, kā arī citiem paļāvības izpaudumiem**.

«Termins **morālā ekoloģija** vedina/ iedrošina mūs ņemt vērā sarežģītu attiecību un ietekmju tīklu, ilgstošu vienu faktoru klātesamību un strauju citu faktoru evolūciju tajā, mikroekoloģijas, kuras pastāv lielākās sistēmās un ekoloģijai raksturīgu daudzvirzienu cēlonību.»

«The term moral ecology encourages us to consider the complex web of relationships and influences, the long persistence of some factors and the rapid evolution of others, the variations in strength and composition over time, the micro-ecologies that can exist within larger ones, and the multidirectional nature of causality in an ecology.»

(Huff C.W, Barnard L., and Frey W. (2008). *Good Computing: A Pedagogically Focused Model of Virtue in the Practice of Computing*. Journal of Information, Communication and Ethics. In Society, 6(4) p. 286). Taylor and Francis Group.

Morālo ekoloģiju veido:

Vide, apstākļi LATVIJĀ

Likumi, sodi, uzraudzība un kontrole

Ierēdnieciska domāšana

Naudas un finanšu vara un diskurss medijos un sabiedrībā

Atkarību veicinoša vide (spēļu zāles, alkomarket, aizdevumi, lombardi)

Konkurences dominante

Izglītība, kultūra

Maz humanitāro
akcentu

Refleksijas un
filozofijas
nepietiekamība

Konkurence un
veiksme
sadarbības vietā

Popkultūras un
izklaides
pieradums

Disciplīna?

Pašpilnveide?

Demokrātija un pašpilnveide: Eiropas
un latviešu kultūras tradīcija

Individuāla atbildība par sevi- savām
zināšanām, intelektu, jūtu spēju un
citiem patības pilnveides virzieniem

Tehnoloģiju ētika:

Inovatīvas

- Attīstāmas
- Uzlabojamas

Uzticamas

- Rezultatīvas
- Cilvēku /
sabiedrības labā

Latvijas basketbola zvaigzne [Kristaps Porziņģis](#) iesaistīts pamatīgā skandālā, kurā viņš tiek apvainots sievietes izvarošanā, tomēr šis nebūt nav pirmais gadījums, kad Nacionālajā basketbola asociācijā ([NBA](#)) vai kādā citā sporta veidā sportists iekuļas šādās problēmās.

Bezpajumtnieki strīdu par miskastēm
Mežaparkā atrisina ar 28 naža dūrieniem

Video: Kails vīrs plunčājas Ziedoņdārza
strūklakā
([13](#))

Policija par bērnu pornogrāfijas apriti
aizturējusi deviņus cilvēkus

Slēptā kamera: Magonei Burkai strīdā ar
mammu izdodas rast kompromisu
([27](#))

Pašnāvību skaits uz 100 000 iedzīvotāju

Kā iespējama racionāla/optimāla sabiedrības organizācija?
Sasniegumi neirotehnoloģijās un biotehnoloģijās no jauna izvirza jautājumu –

ko nozīmē būt cilvēkam, kas ir cilvēka identitāte ?

(Klaus Schwab with Nicholas Davis. (2018). *Shaping the Future of the Fourth Industrial Revolution. A Guide to Building a Better World*. GB: Portfolio Penguin, p.274)

30. gados, šausmās vērojot nacionālsociālismu, Makss Horkheimers
(Horkheimer, 1895-1973) jautāja:

**«Kāpēc cilvēce, tā vietā lai nonāktu arvien
cilvēcīgākā stāvoklī, grimst jaunā barbarismā?»**

(Max Horkheimer and Theodore W. Adorno.(2002). *Dialectic of Enlightenment*. Stanford: Stanford University Press, xiv.)

Gustavs Bergmans (1749-1814) «Spreidīku
Grāmatā» atgādina latviešu vecākiem, lai
viņi «ar asu pārmācīšanu neaptrako bērnus;
ja jūs ar labu bērnus neizmācīsiet, ar
bardzību jūs tos vēl sliktākus padarīsiet»
(Arveds Švābe.1958) Kāda mācītāja dzīve.
Stokholma: Daugava, 71-72. lpp.)

Nevis mācīt morāli, bet ieradinā patstāvīgi domāt, spriest,
kā labāk dzīvot un kā pārvaldīt, pašregulēt sevi.
Uzdot jautājumus klasei, ļaut izdomāt pašiem, lai panāktu
pašattīstību, pārmaiņas, liktu domāt un pārveidot sevi

Alternatīvas morālai domāšanai:

Narcisisms

Otrs, cits {Emunuels Levinas)

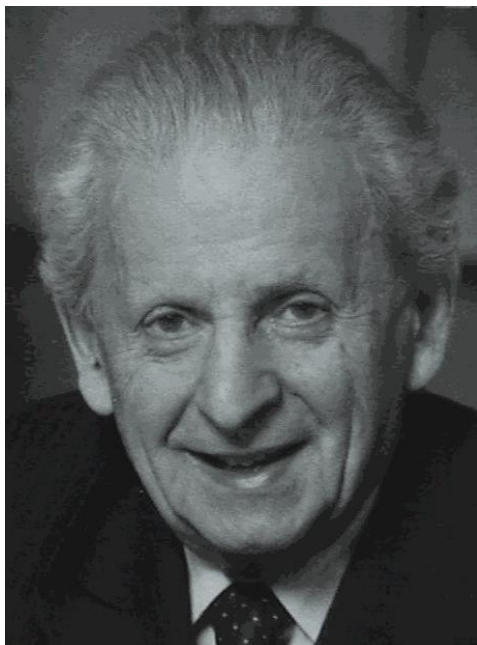
Sadarbība ar citiem, kopiena, solidaritāte

Atklāsmes, nejaušību atgadījumu ētika u.c.

Caravaggio
Narciss

Emanuelis Levins (Levinas, 1906-1995)

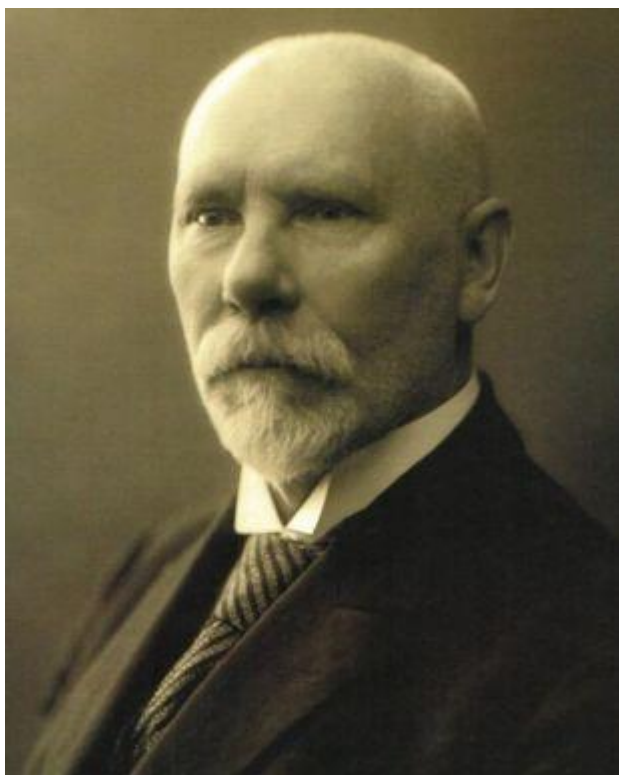
Otrs man ir uzticēts kā seja savā tiešajā izpausmē,
totālā tiešumā un atkailinātībā

Dvēsele fenomenoloģiski materializēta sejā, tās
izteiksmē (expression)

Sejas kailums, kas uzrunā mani, kas iekļauj otru/citu
manā atbildībā, jo seju raksturo **trauslums un
ievainojamība**

Bāreņa, svešinieka, atraitnes seja, kurā ciešanas un
neaizsargātība

Jānis Čakste (1859-1927)
Prezidents: 1922-1927

Prezidents Jānis Čakste:

**«Latvija nav tik liela, lai mēs nokustu,
pa to staigājot un tās labā strādājot.
Celsim Latviju ar skaidrām sirdīm un
tīrām rokām.»**

**Tautsaimniecība, politika, kultūra, tautas
iesaistīšana**

Tikumiskās audzināšanas/ tikumu pratības pamatvērtības

Saesības (sadzīvošanas, saprašanās ar citiem) tikums, kas iekļauj rūpes par demokrātisku līdzdalību nācijā, valstī, ne tikai par savu, bet arī citu labumu, komunikācijas prasme attiecībās ar citiem

Cieņa- otra/citu vērtības tiesību un brīvības atzīšana

Iecietība – otra atšķirību atzīšana un iejūtība saskarē ar atšķirīgo

Atbildība- savas rīcības seku paredzēšana un spēja tās vadīt, ievērojot koplabuma intereses

Centība- pamatīgums, uzcītība jebkura darba pēc iespējas kvalitatīvākā un produktīvākā veikšanā/ darīšanā

Radošums- atvērtība jaunajam, kritiska domāšana, spēja priecāties

Krietnums - rīcībspēja atbilstoši kultūrā un demokrātiskā sabiedrībā par labu atzītām tikumiskajām vērtībām

Godīgums- uzticamība, patiesums, vārdu un darbu saskaņa

Taisnīgums – godprātīga lemšana, ievērojot cilvēktiesības un citu saprātīgas intereses

Līdzcietība- iejušanās otra pārdzīvojumos un aktīvs atbalsts citu ciešanās

Literatūra

Antonio A. Casilli. (2019). *En attendant les robots*. Paris: Seul

Huff C.W, Barnard L., and Frey W. (2008). *Good Computing: A Pedagogically Focused Model of Virtue in the Practice of Computing*. Journal of Information, Communication and Ethics. In Society, 6(4)

Erik Kenyon, Diane Terorde-Doyle, Sharon Carnahan.(2019). *Ethics for Very Young. A Philosophical Curriculum for Early Childhood Education*. Lanham, Boulder, New York, London: Rowman&Littlefield, 161

Skaidrīte Lasmane. (2012). *Komunikācijas ētika*. Rīga: LU Apgāds. Justi.

Klaus Schwab with Nicholas Davis. (2018). *Shaping the Future of the Fourth Industrial Revolution. A Guide to Building a Better World*. GB: Portfolio Penguin, p.274
Justin E.H. Smith. *Irrationality. A History of the Dark Side of Reason*. Princeton, Woodstock: Princeton University Press, 2019.»

PALDIES!